

DISTINGUISHING BETWEEN CONSTITUTIONAL AND POLITICAL RESPONSIBILITY

РОЗМЕЖУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Maria Kharharova¹

Academic supervisor: Veronika Chukaieva²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-472-6-14>

Питання про співвідношення конституційно-правової та політичної відповідальності вже досить тривалий період викликає серед вчених-юристів дискусію. У вітчизняному конституційному праві не існує єдиного загальновизнаного визначення конституційно-правової відповідальності. Більше того, безпосереднього визначення поняття «конституційно-правова відповідальність» чинна Конституція України не містить [1]. А також під час розмежування конституційно-правової та політичної відповідальності виникає ряд питань. Це все тому, що зв'язок між конституційно-правовою та політичною відповідальністю дуже тісний.

Ткаченко Ю. В. зазначає, що конституційно-правова відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності, суть якого виявляється у необхідності суб'єкту, який вчинив конституційно-правове правопорушення (делікт), несприятливих правових наслідків, безпосередньо передбачених конституційним законом [2, с. 549]. Конституційно-правова відповідальність – специфічний обов'язок суб'єктів конституційного права зазнати несприятливих наслідків особистого, громадського чи майнового характеру за вчинене правопорушення, що виступає як засіб забезпечення норм конституційного права, нерідко має чітко виражений політичний характер, містить низку юридичних санкцій, реалізує інтереси особливого кола суб'єктів через спеціальний механізм реалізації. Разом з тим треба розуміти, що політична відповідальність – це особливий вид соціальної відповідальності, що полягає у легітимному застосуванні політичних і правових санкцій до суб'єктів політики, що настає за порушення ними політичних норм, узятих на себе політичних зобов'язань.

На думку Балана С. В., політична відповідальність не є похідною від конституційно-правової відповідальності, а виступає одним із

---

¹ Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

² Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

самодостатніх різновидів соціальної відповідальності, що поширюється на особливе коло суб'єктів і має одним із своїх елементів відповідальність конституційно-правову, яка виступає тільки процедурною стороною (комплексом нормативних приписів) щодо політичної відповідальності. Політична відповідальність не обмежується лише конституційно-правовою відповідальністю, а має й інші гарантії здійснення державної влади у легітимний спосіб – внутрішні і зовнішні. Ці два види відповідальності відрізняються наслідками: конституційно-правова відповідальність має суто формальні наслідки – втрату статусу, що тягне за собою обмеження спеціальних прав та привілеїв, політична відповідальність – тільки об'єктивні наслідки – неможливість реалізувати політику. Відповідно мета цих видів різна: конституційно-правової – відновлення справедливості на базі чинного законодавства спеціальним суб'єктом, який наділений компетенцією (інстанція відповідальності); політичної – позбавлення легітимної можливості реалізувати свою волю як на даний момент (для політичного діяча), так і в майбутньому (для опозиційних політиків). Суб'єктом притягнення до політичної відповідальності є народ у цілому або його частина [3, с. 190]. Отже, на думку автора, конституційно-правова відповідальність для політичної відповідальності є певною нормативною підставою. Водночас автор зазначає, що політична відповідальність не обмежується лише конституційно-правовою відповідальністю.

Крім того, Балан С. В. вказує, що розмежування конституційно-правової та політичної відповідальності можна провести за такими критеріями. По-перше, підстави та процедури політичної відповідальності не мають конституційно-правового регулювання. По-друге, політична відповідальність є більш обмеженою за колом суб'єктів, оскільки не включає широке коло осіб, залучених до вироблення державної політики: державні органи та політичні партії, що мають представництво в органах влади всіх рівнів. На відміну від конституційно-правової політичну відповідальність не несуть звичайні громадяни. Суб'єктами політичної відповідальності є виключно ті фізичні та юридичні особи, які від імені держави реалізують державну владу, і ті, хто має великий вплив на формування суспільної думки. По-третє, конкретної інстанції притягнення до політичної відповідальності не існує: нею виступає народ як колегія виборців, електорат, іноді – партія. По-четверте, політична відповідальність не має об'єктивних та універсальних підстав застосування і залежить від низки факторів (політичні симпатії виборців, політична ситуація в країні тощо). По-п'яте, притягнення до політичної відповідальності відбувається фактично за відсутності вини. Компетенція політично відповідальної особи настільки

широка, що така особа повинна передбачати наслідки власних дій і докласти адекватних зусиль для нейтралізації зроблених помилок. У протилежному випадку мова може йти про самовпевненість чи недбалість, що теж є формами вини, а у випадку політичної відповідальності – тягти, наприклад, відставку уряду [3, с. 194-195].

Політична та конституційно-правова відповідальність мають ряд спільних ознак. І конституційно-правова, і політична відповідальність – це перш за все відповідальність органів публічної влади та їх посадових осіб перед народом за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ, як єдине джерело влади, їм передав. З іншого боку, визнання конституційно-правової відповідальності самостійним видом юридичної відповідальності, що настає за порушення норм конституційного права, дозволяє відмежувати її від політичної відповідальності, яка не має ознак юридичної відповідальності. По-перше, на конституційно-правову відповідальність поширюється дія основних принципів загальних для всіх видів юридичної відповідальності: справедливості, гуманізму, законності, невідворотності настання, винності діяння, що є невластивим відповідальності політичній. По-друге, конституційно-правова відповідальність має чітку, законодавчо встановлену підставу її настання, санкції та інші ознаки, що є не характерними для неюридичних видів відповідальності. Так, підставою конституційно-правової відповідальності є конституційний делікт – суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або ж бездіяльність), яке посягає на конституційний лад та його інститути, за вчинення якого передбачена конституційно-правова відповідальність. Підстави політичної відповідальності часто неконкретизовані, ними можуть бути, наприклад, невірний політичний курс, втрата довіри, відмінність політичних поглядів, несвоєчасне ухвалення рішення тощо. По-третє, дотримання норм політичної відповідальності забезпечується не за допомогою мір державного примусу, а мірами суспільного, в тому числі політичного впливу, негативною суспільною оцінкою тощо. Ще однією відмінністю є те, що конституційно-правова відповідальність може наставати тільки в тому випадку, якщо в діянні особи наявні всі елементи складу конституційного делікту. А якщо ж, наприклад, в діянні відсутній такий елемент як вина, то притягнення її до конституційно-правової відповідальності стає неможливим, проте до даного суб'єкта можна застосувати міри політичної відповідальності [4, с. 256-257].

Підбиваючи підсумки, зазначу, що незважаючи на тісний взаємозв'язок, конституційно-правова і політична відповідальність є різними видами соціальної відповідальності. Хоч конституційно-правова відповідальність майже завжди має чітко виражений політичний

характер (за колом суб'єктів, мірами впливу на них, підставами), та її відокремлення від політичної відповідальності дозволяє запобігти перетворенню конституційно-правової відповідальності з правового інституту на інструмент політичної боротьби. Застосування конституційно-правових санкцій повинно обмежуватися лише конституційно-правовими цілями, і насамперед охороною і гарантуванням конституційного ладу, захистом прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Ткаченко Ю. В. *Форми (види) конституційно-правової відповідальності. Форум права*. 2013. № 2. С. 549–555.
3. Балан С. В. *Співвідношення політичної та конституційно-правової відповідальності у здійсненні державної влади: дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02 / С. В. Балан; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; наук. кер. І. О. Кресіна. Київ, 2007. С. 198.*
4. Марцеляк О. В., Погорецький М. А., Прилуцький С. В. *Науково-правовий висновок щодо питань відповідальності суддів у контексті відповідності Конституції України положень пункту 6 частини першої, пунктів 2,13 частини другої, частини третьої статті 3 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII. Вісник кримінального судочинства: науково-практичний журнал / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, ТОВ «Правова Єдність». Київ : Правова Єдність, 2015. № 2. С. 249–263.*